

Szokolay 80 - Sámson

Műsor: BARTÓK RÁDIÓ

2011. augusztus 9., kedd 19.35-21.20

A Magyar Állami Operaházban 1973. október 26-án mutatták be a mester harmadik operáját. A Sámson című drámára Illés Jenő hívta fel a zeneszerző figyelmét. Szokolay személyesen is ismerte Németh Lászlót, mivel az Iszony filmváltozatához ő írta a kísérő zenét. A Sámson érdekessége, hogy előbb szólalt meg operaszínpadon, mint prózai színházban. Németh László 1945-ben írta darabját, de az hosszú évtizedekig nem jutott el a magyar színpadokra. Az író nem vállalt szerepet a librettó és a dramaturgia kialakításában: mindenben szabad kezet adott az akkor már elismert zeneszerzőnek.

Szokolay Sándor szokásos módszerét követve összevont és tömörített, valamint főleg a kórus számára, több más Németh drámából is átvett szövegeket. Az opera elején és végén a Bibliából is idézett. Végeredményében a Sámson librettója nem a dráma rövidített változata,

hanem annak operaszerű újra fogalmazása. Szokolay saját bevallása szerint első olvasásra beleszeretett a történetbe, ennek következtében teljesen azonosulni tudott a drámaíró gondolataival és világnézetével. Tisztelettel bánt az eredeti szöveggel és úgy alakította át szöveggönyvé, hogy a drámai mondanivaló nem szenvedett csorbát, a zene kiemeli, hangsúlyosabbá teszi azt. A hazai bemutató után ezt a Szokolay operát is bemutatták Németországban is: 1974-ben Wiesbadenben, 1975-ben Berlinben játszotta a darabot vendégszereplése alkalmából a Magyar Állami Operaház társulata.

A Sámson az elhivatottság drámája, operai mivoltában is erősen gondolati mű. A zenei folyamat jórészt párbeszédekben és monológokban bontakozik ki. Az opera szerkezete a párbeszédre épül, ezeket szakítják meg epizódyszerűen a kórus részletek és a szóló együttesek. A kórust egészen újfajta módon kezelte a zeneszerző. Jórészt elvont, stilizált szerepkört jutatott neki, aktív szereplővé, cselekvő tömeggé csak az opera zárójelenetében alakul át. A zenei szövet, az előző két Szokolay opera, a Várnász és a Hamlet stílusának egybeforrasztására tett kísérlet. Tömörsége és szerkezeti felépítése következtében a Sámson a korábbi operákhoz képest jóval szigorúbb felépítésű, a szereplők jellemét élesebben rajzolta meg a zeneszerző. Érdekes, hogy motívumaik legtöbbször levezethetők neveiknek beszédlejtésében rejlő dallamából, így mintegy névjegy motívumot alkotnak. Az énekszólamok nem bravúrosan megírt melódiákból épülnek fel, de mindvégig dallamosak. A dallamosság, az énekelhetőség ez esetben is Szokolay elsődleges szempontja volt. A szerző harmadik operájában is alkalmazta a dodekafóniát, de annak egy sajátos, egyéni változatát, amely nem köthető egyetlen zenei irányzathoz sem. A nagyopera restaurációja az uralkodó stílus sajátossága a darabnak. Ennek segítségével éri el a Sámson azt a passió-szerű, morális élményt, amelyet a zeneszerző meg akart valósítani.

Az opera cselekménye

Történik: Palesztinában a filiszteusok elleni háború idején

Az előjátékban Sámson elbeszéli törbe csalását, hajának levágását, erejének elvételét, mintegy felvázolja a darab előtörténetét. A tragédia tehát a dráma idején kívül már lezajlott. A megvakított Sámson egy malombörtönbe taszították. Itt veszi fel a fonalat az első felvonás cselekménye.

I. felvonás:

Sámson megalázva börtönben sínylődik. A molnár durván ösztökéli, hogy még többet dolgozzon. Ezután Delila lopakodik a színpadra álruhában. Látni akarja a legyőzött férfit, de a molnár felismeri és el akarja zavarni. A nőnek végül sikerül megvesztegetnie a mesterembert. Delila egyedül marad Sámsonnal, párbeszédüket Thimneusz és a visszatérő molnár zavarja meg. Sámson és Thimneusz között heves vita bontakozik ki, melynek hevében Delila férje kardot ránt, hogy leszúrja a foglyot, de felesége még idejében kettőjük közé áll. Thimneusz először egy katonát akar megbízni Sámson őrzésével, de Jefte annyira bizonygatja, hogy ő mindenkinél kegyetlenebbül őrizné a rabot, hogy a férfi végül rábízza a feladatot. Miután mindenki elvonul, Jefte felfedi kilétét: ő nem ellensége, hanem barátja Sámsonnak. Segíteni

akar neki ereje visszanyerésében. A hős pedig csak a megfelelő alkalomra vár, hogy visszavághasson ellenségeinek.

II. felvonás:

1. kép: A királyt palotája egyik termében tanácsadói veszik körbe. Delila és férje is jelen vannak. A nő egy fenyegető álmot látott, ezt Thimneusz úgy magyarázza meg az uralkodónak, hogy az félelmet keltsen benne. Sámson még megvakítva, rabként is veszélyt jelent a filiszteusokra. A király jóváhagyja Eftoné ötletét: Sámson komédiázzon a nép előtt Dágon ünnepén. Ugyanis akit nevetségessé lehet tenni, ki lehet gúnyolni, az nem válhat veszedelmessé, éppen ellenkezőleg. Jefe szerint a zsidók hőse megtört, nincs nyoma annak, hogy lázadni akarna. Mindezek után vezetik elő a rabot, aki csak ekkor érzi, mennyire megalázó is helyzete, de elvállalja a rábízott feladatot.

2. kép: Gyülekezik a tömeg az ünnepre és izgatottan várja: királyuk milyen szórakozást talált ki nekik? Megjelenik Sámson. Elkezd komédiázni és ezzel teljessé válik megcsúfolása. Jefe azt találja ki, hogy mutassa be: hogyan vitte a hegyre a gázai kaput? Sámson erre is vállalkozik: visszanyert erejével szétfeszíti az oszlopokat. A lezúduló törmelék mindenkit maga alá temet.

Szokolay 80 - V/2. rész

Szokolay Sándor: Sámson - kétfelvonásos opera

Szövegét Németh László drámája nyomán a zeneszerző írta

Vezényel: Kórodi András, km: a Magyar Állami Operaház Ének-és Zenekara (karig: Nagy Ferenc)

Szereposztás:

Sámson - Melis György (bariton),

Delila - Házy Erzsébet (szoprán),

Thimneus, Delila férje - Palcsó Sándor (tenor),

Jefe - B. Nagy János (tenor),

Király - Faragó András (bariton),

Főpap - Kováts Kolos (basszus),

A molnár - Karizs Béla (tenor),

Eskon - Kelen Péter (tenor),

Kodron - Ötvös Csaba (bariton),

Efton - Várhelyi Endre (basszus),

Vénasszony - Szirmay Márta (alt) (1976)

(V/3. rész: jövő szombat 12.05)

Szerkesztő Veisz Gábor

<http://www.mr3-bartok.hu/content/view/14077/1/>